

“an gelir
attilâ ilhan ölür”

Attilâ İlhan

ÖTÜKEN
her zaman
okunacak dergiler

MİLLÎ MECMÛA

SAYI 33

TEMMUZ - AĞUSTOS **2023**
(2 ayda bir yayımlanır)

Ötüken Neşriyat A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
Ertuğrul Alpay

Ötüken Neşriyat A.Ş.
Genel Yayın Yönetmeni
Göktürk Ömer Çakır

Baskı
Çınar Matbaacılık ve
Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad.
Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Yıllık Abonelik Bedelleri
2023 yılı abonelik bedeli - **800 TL**

Hesap Numaramız
Ötüken Neşriyat A.Ş.
Şube: Beyoğlu Şubesi 456
T. C. Ziraat Bankası
Hesap Nu: 48038437-5009
IBAN
TR73 0001 0004 5648 0384 3750 09

ISSN
2667-4637

WhatsApp
0554 499 90 57

İletişim
millimecmua@otuken.com.tr

Millî Mecmûa
Genel Yayın Yönetmeni
Yasin Usta

Editör
Ahmet Alperen Can

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Mustafa Kara
Prof. Dr. Mehmet Akif Okur
Prof. Dr. Levent Bayraktar
Prof. Dr. Erkan Göksu
Prof. Dr. İsmet Türkmen
Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen
Doç. Dr. Mehmet Akıncı
Doç. Dr. Murat Hanilçe
Dr. Yunus Emre Tekinsoy
Dr. Kemal Haykıran
Dr. Ali Ahmetbeyoğlu
Oğuzhan Murat Öztürk
Misli Baydoğan
Metin Savaş

Son Okuma
Hüseyin Kaan Han

Grafik Tasarım
Mahmut Doğan

Ön Söz

Türk yazım hayatında, klasik ve modern müelliflerin sürekliliğini gördüğümüz bir nokta, şairlik ve düşünürlük niteliklerinin aynı kimseler üzerinde toplanmasıdır. Bu doğrultuda şairlerimiz, düşünce üretmişlerdir; düşünürlerimiz de büyük ölçüde şairlik yönüyle nâm salmıştır. Attilâ İlhan, şâir, romancı ve düşünür yönüyle farklı türler arasında kalem oynatmış bir müelliftir. Türk düşünce hayatında ideoloji temelli kamplaşmalar arasındaki geçişkenliğin belirginleştiği portreler içerisinde de Attilâ İlhan, kendine özgü bir pozisyona sahiptir. Bir yönüyle solcu, bir yönüyle milliyetçi düşünceyi benimsemiş şairin, Galiyevci Turancılıkla hesaplaşma biçimiyle de ulusalcılığın özgün bir versiyonunu teşkil ettiği açıktır. Bu yönüyle, Kemal Tahir portresiyle yan yana getirilebilir yönleri bulunan Attilâ İlhan, politik bir isimdir. Politik bir isim olması, romanlarına da sirâyet etmiştir. Nihâyetinde Osmanlıdan cumhuriyete geçişin sorunlarıyla meşgul olan, Atatürkçülüğün, batıcılığın ve solculuğun versiyonlarıyla hesaplaşmaktan kaçınmayan; her birini ayrı yönlerden millîciliği ilke edinerek müdafaa eden Attilâ İlhan portresi, bugün çeşitli yönlerden incelenebilir şâirimizdir.

Millî Mecmûa'nın Attilâ İlhan dosyasında, şairin; Atatürkçülüğe ve İsmet İnönü devrinin meselelerine bakış açısı, tarih tasavvuru, romanlarında Kuva-yı Milliyeciliğin ve İstiklâl Savaşı'nın işleniş biçimi, düşünce hayatında Galiyev ile uzlaştığı ve ayrıştığı noktaların neler olduğu, milliyetçilik ve ulusalcılık tasavvuru gibi fikrî hususlara temas edilmektedir. Dosya boyunca, Attilâ İlhan yazınında ulusalcılık tasavvuru çeşitli yönlerden ele alınmıştır.

Dosyamızda emeği geçen herkese teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER

ATTİLA İLHAN'IN FİKİRLERİNDE ATATÜRK: ANTİ-EMPERYALİZM, DEMOKRASİ VE MİLLİYETÇİLİK
ENES BAHADIR KIZAK
.....**06**

ATTİLA İLHAN'IN AYNANIN İÇİNDEKİLER ROMAN SERİSİ ÜZERİNE TEMATİK AÇIDAN BİR DEĞERLENDİRME
SEMA ÖZHER KOÇ
.....**22**

ROMANCI KİMLİĞİYLE ATTİLÂ İLHAN ve AYNANIN İÇİNDEKİLER ROMAN SERİSİNE BİR BAKIŞ DENEMESİ
MUSTAFA DEMİR
.....**36**

ATTİLÂ İLHAN'IN KISA DEVRE ŞİİRİNE DÂİR: SARMAL İZLEK
İBRAHİM DAŞ
.....**44**

ATTİLÂ İLHAN'IN SİYASAL DÜŞÜNCESİNDE ANTİ-EMPERYALİST BİRLEŞME ÜLKÜSÜ OLARAK ULUSALCILIK
HAKAN REYHAN
.....**52**

ATTİLÂ İLHAN ŞİİRİNDEKİ TARİH
ERTAN ÖRGEN
.....**61**

ATTİLÂ İLHAN'DA ULUSALCILIK-TÜRKÇÜLÜK-GALİYEVCİLİK
LÜTFİ BERGEN
.....**68**

SUYU ARAYAN ŞAİR: ATTİLÂ İLHAN
FATIH SÖYLEMEZ
.....**138**

ATTİLÂ İLHAN'IN KALEMİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ
İSMAIL YILDIZ
.....**145**

KUVA-YI MİLLİYE DÜŞÜNCESİ
OZAN ÖNER
.....**149**

ATTİLÂ İLHAN'IN FİKİRLERİNDE ATATÜRK: ANTİ-EMPERYALİZM, DEMOKRASİ VE MİLLİYETÇİLİK

ENES BAHADIR KIZAK

Attilâ İlhan'ın Atatürkçülük yaklaşımının anti-emperyalist temeli, İlhan'ı solun farklı fraksiyonlarından ayrı bir şekilde milliyetçilik tartışmalarına ve başta kalkınmacılık olmak üzere yerliliğe ve milliliğe dayanan bir arayışa da itmektedir.

Attilâ İlhan, düşünce dünyası ve yazın hayatına dair farklı alanlardaki çalışmalarıyla edebiyattan siyasi yaşama kadar etkisini göstermiş ve özgün nitelikteki fikirleriyle kalıcı hale gelmiştir. İlhan, toplumcu gerçekçiliğin en önemli temsilcilerinden biri olarak, şiirlerinden gazete yazılarına kadar bu temsili yansıtmış ve Türkiye'de sola dair var olan algılara karşı da ciddi bir alternatif üretmiştir. Bu alternatifin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, İlhan'ın fikirleri sol Kemalist söyleme göre Osmanlı ve Selçuklu geçmişine yaptığı vurgularla ayrılmaktadır. İkincisi, İlhan, özellikle Atatürk ile İnönü dönemlerine dair net bir ayrım çizerken bu ayrımda İnönü dönemini yansıtan tek parti otoriterliğini sert bir şekilde eleştirmektedir.[1] Yalnızca bu açıdan değil; İlhan'ın düşünce hayatının farklı dönemlerindeki ortak noktalarla birlikte sol Kemalizm'den ulusalcılığa uzanan hattaki Atatürk konumu, tarihi bir süreklilikten beslenmektedir. Bu süreklilik halinin temel odağı ise kuşkusuz anti-emperyalizmdir. Özellikle 1960'ların başından itibaren bütün dünyada başlayan neo-kolonyalizm tartışmaları ve üçüncü dünya ülkelerinin gündeme gelişinin temelinde, Türkiye'deki tartışmalar ekseninde Atatürk'ün *"mazlum milletler"* üzerindeki etkisi de gündeme gelmiştir. İlhan, bu etkinin kapsamını vurgulayan ve de-

[1] Duygu Köksal, "Attilâ İlhan", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, Haz. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021, 488.

ATTİLÂ İLHAN'IN *AYNANIN İÇİNDEKİLER* ROMAN SERİSİ ÜZERİNE TEMATİK AÇIDAN BİR DEĞERLENDİRME

SEMA ÖZHER KOÇ*

Örneğin Sokaktaki Adam romanında zaman, II. Dünya Savaşı sonrasıdır. Baş kişi Hasan, bazı fikirlere saplanıp kalmış, kendi toplumuna yabancılaşmış birisidir. Hasan'ın içerisine düştüğü bunalımın büyüklüğü mekân tasvirleriyle çok açık bir biçimde ortaya konur.

Giriş

Attilâ İlhan (1925-2005) seksen yıllık hayatının elli yıldan fazlasını yazma faaliyetine ayırmıştır. Sanatçı, şiir, söyleşi, anı-deneme, gazete yazısı, film ve dizi senaryosu gibi farklı türlerde yazmakla beraber kendisini asıl "romancı" olarak tanımlamaktadır.[1] II. Meşrutiyet yılları, İstiklal Harbi, Kore Savaşı ve akabinde Türkiye'nin NATO'ya katılma süreci, 27 Mayıs gibi 1908-1960 yılları arasında *"Türk toplumunun büyük dönüşümler yaşadığı"* (Kahraman, 1988:24) ki aynı zamanda Türk aydın sınıfının da içine düştüğü büyük *"yabancılaşma"* (Karaosmanoğlu, 2005: 56) sürecini ele alan Attilâ İlhan'ın romanlarının asıl belirleyici ilkesi *içerik*tir (Lukacs, 1999: 257). Yani sanatçının olayları anlatırken seçtiği zaman aralıkları, Osmanlı'nın çağdaşlaşma süreci sırasında yaşadığı birtakım zorluklar ve çok uluslu İmparatorluk'tan Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluş ve gelişme yılları ile örtüşür. Bu nedenle Attilâ İlhan romanlarında Türk aydın sınıfının çağdaşlaşma süreci içerisinde toplumla kurduğu ilişkiyi takip etmek mümkündür.

* Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sozherkoc@osmaniye.edu.tr; ORCİD NO: 0000-0001-8428-7763

[1] Lise öğrencisiyken okuldan uzaklaştırılmış, okula devam edemediği için Adana/Bahçe kaymakamı olan babasının yanına gitmiştir. İlhan, burada Gavur Dağları'na dair edindiği izlenimlerinden yararlanarak *"Cebbar Oğlu Mehemmed"* adlı yazdığı şiirle 1946 CHP Şiir Yarışmasında ikinci olmuştur. Aynı yarışmada Cahit Sıtkı'nın *"Otuz Beş Yaş"* şiiri birinci, Fazıl Hüsnü Dağlarca üçüncülüğü almıştır. İlhan'ın çok genç yaşta böyle bir ödül alması, hayatının geri kalan kısmında şair olarak tanınmasında etkili olmuştur.

ROMANCI KİMLİĞİYLE ATTİLÂ İLHAN ve *AYNANIN İÇİNDEKİLER* ROMAN SERİSİNE BİR BAKIŞ DENEMESİ

MUSTAFA DEMİR*

İlhan'ın romanları arasında özellikle Aynanın İçindekiler roman serisi tarihsel dönem olarak II. Meşrutiyet ile 27 Mayıs 1960 yılları arasındaki sosyal, kültürel ve siyasi olayları anlatmıştır.

"Aydın, hiçbir otorite karşısında boyun eğmeyen, her durumda insan özgürlüğünü savunan ve bu özgürlüğün yaşam bulması için durmadan çabalayan kimsedir."

- Edward W. Said

Sanatçının hası "bir şey olmak" peşinde değildir, "bir şey yapmak" derdindedir. Yapmaya çalıştığı şey sıra dışıdır. Bu yüzden yadırganır, terslenir. Eseriyle geçinebilirse de ortalarda görünmez.[1]

-Murat Menteş

Giriş

Batı'da bir anlatı türü olarak ortaya çıkan roman bizde 3 Kasım 1839'da Sultan Abdülmecid döneminde Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle literatüre girmiştir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra yavaş yavaş batılılaşmaya başlayan Osmanlı toplumu da bu sürecin bir parçası olmuştur. Bizde roman türünü ilk deneyenler; Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi ve Şemsettin Sami'dir. Bu yeni anlatı türünü bizim yazarlarımız kendi anlayışları ekseninde değerlendirmiş ve ona yeni bir biçim kazandırmıştır. Mesela Şemsettin Sami "*Şiir ve Edebiyattaki Teceddüd-i Âhiremiz*" adlı yazısının bir yerinde, Avrupa dillerini bilenlerin, "Shakespeare'in, Moliere'in, Racie'in, Schiller'in, Goethe'nin, Alfred'nin manzumelerini okuduktan sonra, leyleklerin Mecnun'un başında yuva yapma-

* Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Öğrencisi.

[1] Murat Menteş, *Derde Deva Randevu 2*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s. 149.

ATTİLÂ İLHAN'IN *KISA DEVRE* ŞİİRİNE DÂİR: SARMAL İZLEK

İBRAHİM DAŞ*

Attilâ İlhan'ın şiir evreninde derinlemesine yapılacak her çalışma, onu yeniden okumaya olanak gösterecektir. O evrenin tabiatı zenginliğini bu süreklilikten almaktadır.

"Öyleyse şair, mutsuzluğun vuruşuyla, önce sözsüz bir şarkı türü, içeriksiz bir dize ölçüsü, bütün düşünceleri kurtaracak bir duygu geleceği bulan kimsedir."
-Alain

"Eğer insan bedeni iki ya da daha çok cisimden eşzamanlı olarak duygulanım yoluyla etkilendiyse, Ruh daha sonra ikisinden birini her imgelediğinde, imgelediği şey diğerlerini de ruha hatırlatır (recordabitur)."
-Spinoza

"Şair; canlının sayısız yüzünün koruyucusu."
-René Char

Giriş

1940 kuşağı içerisinde ön plana çıkan, akabinde modern Türk şiirinde kendine özgü bir konuma yerleşen, dönem akımlarının diktacı tavırlarını sorgulayan, toplumdan ve kavgasından soyutlanmadan birey sancılarını inşâd eyleyen Attilâ İlhan, üslubu ve kendine has disiplinlerarası zenginliğiyle anılagelmiştir. Yurtdışı izlenimlerini, içerisinde bulunduğu ortamları, modern zamanda sıkışan, bunalan bireyin düşüklüğünü şiir kodlarından okuyabildiğimiz nâm-ı diğer *Kaptan*; gerek "Şiirsel Gerçekçi Fransız Sineması" gerek *Baudelaire*'in, *Cocteau*'nun, *Prevert*'in eğilimlerinin temrinlerini dolaylı-dolaysız kendi coğrafyası hududuyla birleştirme çabasını sürmüştür[1]. Ona *sahici bir*

* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi.

[1] Sinematografik yaklaşımı hakkında bkz. Bâki Asiltürk, "Attilâ İlhan Şiirinde Görsellik ve Sinematografi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2017, 0(36): 185-187.

ATTİLÂ İLHAN'IN SİYASAL DÜŞÜNCESİNDE ANTİ-EMPERYALİST BİRLEŞME ÜLKÜSÜ OLARAK ULUSALCILIK*

HAKAN REYHAN

Attilâ İlhan, sağcılığın, solculuğun, liberalliğin, sosyalistliğin "ulusalcı olanı" ya da "ulusalcılığa karşı olanı" vardır diye düşünmektedir. Onun bu ayrımda da önemle üzerinde durduğu kavramlar yurt ve tarih bilincidir. Ona göre yurt ve tarih bilincini merkezine oturtan her siyasal akım aynı zamanda ulusaldır.

Attilâ İlhan, Türkiye'de sağ-sol ideolojik çatışmasının en yoğun olduğu 1970'li yıllarda bile daha sonradan "ulusalcılık" siyaseti çerçevesinde kararlı bir şekilde savunduğu; ülke meseleleri için farklı düşünce mensuplarının birleşmesi fikrine uygun düşünceler öne sürmüştür. İlhan, "milliyetçilik" ile "sol" düşüncenin tamamen zıt kutuplar içerisinde değerlendirildiği o yıllarda sosyalist bir aydın olarak şunları söyleyebilmişti:

"Ben diyorum ki, sağcıysanız liberal yoldan, solcuysanız sosyalist yoldan bu ülkeyi gerçekleştirmek zorundasınız, amacınız ister istemez budur, amacınız bu olunca da siz bir Türk milliyetçisiniz… sağcılık solculuk hikaye, asıl Türk milliyetçiliği sağcısı için de, solcusu için de birdir ve yukarıda söylediğimdir, aralarındaki fark yöntem farkıdır ancak, sağcı liberal olarak oraya varacağım der, biz toplumcu olarak varacağız deriz, sonuç değişmez. Sonucu başka düşünücüler de, hele bölgede nüfuz alanı peşinde koşanların 'formüllerini' bize kaktırmaya kalkıştılar mı, iki elimiz yakalarındadır, zira milliyetçi filan değildirler onlar, 'muhip'tirler, 'muhip', tıpkı 'İngiliz Muhipleri' gibi..."[1]

Attilâ İlhan, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinin ulusal ve laik ilkeler doğrultusunda atıldığını, bu temel üzerine de "emek misak-ı millisi" ile (teminatı işçi muhalefeti olan) üretim gücünün, kalkınmanın

* Hakan Reyhan, Attilâ İlhan'ın Siyasal Düşüncesi/Türkiye'de Ulusalcılığın Kökenleri, Phoenix Yayınları, Ankara, 2012, (s.329-343). (kitabından alıntıdır.)

[1] Attilâ İlhan, "Milliyetçiliğin M'si", *Dünya Gazetesi*, 08.04.1977.

ATTİLÂ İLHAN ŞİİRİNDEKİ TARİH

ERTAN ÖRGEN

Bu yazıda, şiirinde bu sentezi rahatlıkla geliştiren Attilâ İlhan'ın tarih düşüncesine odaklanırken Türk sosyalizmine kendi kulvarından bir yer gösterdiğini tespit etmiş olacağız.

Attilâ İlhan'ın şairliği; romancı, eleştirmen, denemeci kimliğini fazlasıyla aşar. Onun şiiri tüm bu edebi çalışmaların bir çeşit zirvesi, toplamı gibidir. Gazelden destana, halk duyarlılığından klasik müziğe; temaları, teknik arayışları itibarıyla gösterdiği çeşitlilik büyük bir genişliğin içinde olduğunu gösterir. Attilâ İlhan'daki tarih düşüncesi de bir genişliğin, sentezin ifadesidir. Bu sentez kendi sosyolojisi kadar bütün bir tarih, gelenek zemininde çatışmasızlığıyla okuru şaşırtacak cinstendir.

Diyalektik ve sosyal realizm vurgularıyla birlikte onun şiirinin atmosferi gerilim odaklı bir romantizmdir. Hasan Bülent Kahraman'ın deyişiyle Türk şiirini değiştiren şairin, duyguya fazlasıyla giren imgesel zenginliği, konu ve temalarıyla sosyal realizme bağlanarak bir tarih konumlaması içerir. Bu nedenle önerdiği sentezin dışında seyir izleyen Garip ve İkinci Yeni hareketlerine savaş açmıştır. O, bu şiir hareketlerini sosyal gerçekliğin engellenmesi biçiminde görmüş ve kendisinin durduğu yeri esas tutarak Osmanlı'da başlayıp Cumhuriyet'te süren bir akışı kesin doğru kabul etmiştir. Oysa kalın hatlarla Osmanlı bakiyesi ve yeni Cumhuriyet kendi içinde türlü tefsirlerle ele alınmakta ve hatta uzlaşmaz görülmektedir. Bu yazıda, şiirinde bu sentezi rahatlıkla geliştiren Attilâ İlhan'ın tarih düşüncesine odaklanırken Türk sosyalizmine kendi kulvarından bir yer gösterdiğini tespit

ATTİLÂ İLHAN'DA ULUSALCILIK-TÜRKÇÜLÜK-GALİYEVCİLİK

LÜTFİ BERGEN

Attilâ İlhan'a göre Türk Milleti'nin tek ve gerçek tutkalı "devlet"tir. İlhan, Anadolu İhtilali'nin ve Kuva-yı Milliye'nin bir gerilla hareketi olmadığını, bu nedenle Che Guevera'nın metodize ettiği sosyalist silahlı eylem aktivizmine benzemediğini ifade eder.

Özet: Attilâ İlhan Türkiye'nin Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecini anti-emperyalist perspektifle ele alarak Kemalizmi, Batılaşma/Batı Kültürü'ne dahil olma amacıyla değil, "tam bağımsızlıkçı ulus varlığının muasır medeniyet seviyesine ulaşması" amacıyla yorumlamıştır. İlhan'ın temellendirmeye yöneldiği "sosyalist" ideoloji, Türkiye'nin (Doğu'nun) kendine mahsus bir tarihi ve toplumsal yapılanması olduğu gerçeğine yaslanmakta, bu gerekçe onu "medeniyet değiştirme" fikrini savunan Milliyetçi kuramcılardan ayırmaktadır. Attilâ İlhan, Cumhuriyet'in (ve Kemalizm'in) asıl hedefinin "milli/ulusal sentez" yapmak olduğunu, ancak bu sentezin oluşumuna dair imkânın sosyalist/İslâmcı/milliyetçi aydınlarca bertaraf edildiğini belirtir. İlhan'a göre siyasal düzenin artık geriye dönmesi imkânsız olduğu gibi, İslâm kültür mirasını yadsımak (din düşmanlığı) da yanılgıdır. İlhan, "ulusal sentez" bağlamında inşa ettiği fikirlerinde Atatürk ile Sultan Galiyev'in anti-emperyalist ve ulusalcı bir yaklaşımla aynı anda harekete geçtiklerini ve "mazlum milletlerin kurtuluşu" için mücadele ettiklerini ifade etmiştir. İlhan'a göre ideolojik ayrışmalar sağ-sol ayrışmasıyla değil, milli-gayrımilli ayrışmasıyla ele alınabilir. Bir Avrasyacı olarak da meseleyi ele alan Attilâ İlhan'a göre Avrasya coğrafyasının güney kuşağında, Anadolu Türkleri, Müdafaa-i Hukuk platformunda savunma ve bağımsızlık savaşı ve-

SUYU ARAYAN ŞAİR: Attilâ İLHAN

FATİH SÖYLEMEZ

Düşün hayatının temel meselelerine belirli ayrımlar üzerinden bakmaya başlayan İlhan, Cumhuriyet'in Osmanlı ve Batı ile ilişkisindeki ayrım noktasının bir kültür sorunu değil bir ekonomi sorunu olduğu kanısındadır. Mesele üstyapı değil altyapıdır.

Genç Cumhuriyetin ikinci yılında, 15 Haziran 1925'te İzmir'de dünyaya gelen Attilâ İlhan ilk gençlik yıllarını 1930'larda; Cumhuriyetin ekonomik sahada bağımsızlık ve kalkınma politikalarını, kültürel sahada ise geçmişten kopuşu ima eden dönüşüm projesini toplumun çeperlerine kadar benimsetmeye koyulduğu bir devirde, orta sınıf bir memur ailesinde yaşamıştır. Kendi deyişiyle; büyüklerinden İstiklal Harbi kahramanlıklarını, okulundan ise millet ve memleket sevgisini dinleyerek büyümüştür. Bilincine etki eden bir diğer olay da babasının tayini nedeniyle gittikleri Konya'da karşılaştığı yoksul Anadolu halkının yaşayışıdır.

Elbette genç Cumhuriyete doğan çoğu insan, az ya da çok bu tip bir tanıklığın etkisi altında büyümüştür. Ancak İlhan, bu tanıklıklarından doğan hassasiyetini önce şiirlerine sonra da düzyazılarına taşımış ve kendisine yakın hissettiği düşünürlerde bu hissiyatı bulmuştur. Henüz lise yıllarında sol yazına ilgisi artan İlhan, hem sol düşünce için hem de ülkenin durumu için karanlık bir devir olarak nitelendirdiği 1940'larda, çeşitli olaylara karışarak gözaltına alınmış ve hüküm giymiştir. Bu dönemde Türkiye Sosyalist Partisi'ne üye olup partinin yayın organı olan Gerçek gazetesinde yazılar yazarken Nazım Hikmet'i kurtarma hareketinin peşinden soluğu Paris'te almıştır. 1950'lere gelindiğinde İlhan, Türk aydının zihnini kurcalayan üç temel

ATTİLÂ İLHAN'IN KALEMİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ

İSMAİL YILDIZ

Attilâ İlhan, İttihat ve Terakki'nin Türk yenileşme tarihindeki yerini kabul etmiş; ancak kendisi Atatürk'ün gerçekleştirdiği halk devrimini esas aldığı için Atatürkçülük karşısında İttihatçılığın bir adım geride kaldığını ifade etmiştir.

"… kardaş, sağında Kur'an-ı azim-üş-şân, solunda bir revolver durmaktadır, ayağa kalkarak sağ elini revolver üzerine koy, sol elini Kitabullah üzerine koy, duhul yeminini bizimle birlikte tekrarla!"

Attilâ İlhan "Dersaadet'te Sabah Ezanları" romanında İttihat ve Terakki'ye dâhil olan bir vatanseverin yemine davet edilişini bu sözlerle anlatıyor. Elbette Attilâ İlhan'ın birçok eserinde İttihat ve Terakki'ye dair izler bulmak mümkündür. Ancak bu daha kapsamlı bir çalışmanın konusu olacak kadar geniş bir alandır. Bizim amacımız bu çalışmada Attilâ İlhan'ın Dersaadet'te Sabah Ezanları romanından başlayarak birkaç eseri üzerinden İttihat ve Terakki'ye bakışını anlatmaktır.

Kemalist sol akımın kesin olarak içinde olan Attilâ İlhan'ın her yönüyle "nev-i şahsına münhasır" bir aydın olduğunu söylemek lazım. Ana akım Marksist sola mesafeli olması; Kemalizm ve Atatürkçülük ayrımı yaparak İsmet İnönü dönemini ve CHP'yi eleştirmesi batı merkezli olarak nitelendirdiği Türk soluna alafranga demesi onun muhakemesini kalıplardan arındırdığını göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim yukarıdaki romana adını veren ***"Dersaadette Sabah ezanları!... Boğaz-çi'ndeki düşman zırhlılarının; Pera'da, Tatav'da, Ayastefanos'ta kaldırımları döve döve devriye gezen 'düşman' inzi-batlarının; Haydarpaşa ve Sirkeci garla-rına, limana, kara ve deniz gümrükle-rine, posta ve telgraf idaresine çöreklenmiş düşman zabitlerinin üzerinde, yalnız, onlardır ki şehrin hatta bu mülkün, asıl sahiplerinin elinden hala çıkmadığını duyurmaktadır…"*** satırları, ezanlara yüklediği anlam İlhan'ın piyasa solcula-

KUVA-YI MİLLİYE DÜŞÜNCESİ

OZAN ÖNER

Fatih Sultan Mehmet'in oğulları Bayezid ve Cem de kudretli birer şair olarak sancakbeyliği yaptıkları Amasya ve Konya'da şairler için birer cazibe merkezi oluşturmuşlardır.

Romanlarından Hareketle Attilâ İlhan'ın Siyasal Düşüncesine Yeni Bir Adlandırma Denemesi[1]

Sanat, özellikle de edebiyat, siyasal düşünceden bağımsız düşünülemeyecek bir olgudur. Zira sanatın/edebiyatın temel malzemesi insandır ve insanın toplumsal bir varlık olarak siyasallaşması kaçınılmazdır. Hâliyle sanatçıyı/edebiyatçıyı da siyasal hayattan ayrı düşünmek mümkün değildir. Türk edebiyatının geçmişine bakıldığında, birçok edebiyatçının az ya da çok siyasetle ilgilendiği ve edebî eserleriyle olduğu kadar düşünsel eserleriyle de halka seslendikleri görülür. Modern Türk edebiyatının başlangıcı sayılan Tanzimat Dönemi'nden itibaren Namık Kemal'den Tevfik Fikret'e, Ziya Paşa'dan Mehmet Akif'e birçok yazar ve şair, siyasi düşüncelerle iç içe olmuş ve Türk toplumunun hafızasında edebiyatçılıklarının yanı sıra siyasal düşünceleriyle de yer edinmiştir.

Sanatın/edebiyatın siyasetle iç içeliği, siyasal yaşamın gelişimiyle beraber hiç kuşkusuz Cumhuriyet Dönemi'nde de sürmüş ve özellikle Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, Hüseyin Nihâl Atsız, Peyami Safa ve Kemal Tahir gibi isimler edebiyatçılıklarıyla birlikte siyasi kimlikleriyle de tanınmışlardır. Fakat, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, birçok sanatçı/edebiyatçı, belli başlı siyasal fikirlerin savunucuları olsalar

* Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni/Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda doktora öğrencisi.

[1] Bu yazı, 2018'de hazırlanan, 2021'de kitap olarak da yayımlanan "Attilâ İlhan'ın Romanlarından Kuva-yı Milliye Düşüncesi" başlıklı yüksek lisans tezinden özetlenmiştir.